

اثار عتیقه بودائی بامیان

- ۴ -

ترجمه آقای احمد علیخان

بدن بودا که با طرز و سلیقه خوشنمودی تراشیده شده لنگر دار و شاقولی و بطرز مدل های یونانی که از روی آنها ساخته شده کمی سرین برآمده استاده است. صورت بت بزرگ مانند روی بت کوچک اصولاً و قصداً خراب شده درین حصه تراشیدگی بقدری عمیق و زیاد است که کاملاً پیشانی، چشم ها، رخساره ها و بینی بت را معدوم کرده است معذالک هنوز لب هایش باقی است. آرنج های بت که در خود سنگ دیوار تراشیده نشده بلکه با ستون ها تکیه روی آنرا چونه و ساروج گرفته بودند ساخته شده بود افتاده امروز وجود ندارد. اگر از روی علائمی که در جد ارتقا دیده میشود قضاوت شود آرنج راست او حمل بلند بوده و (حرکت اطمینان) Abhaya - Mudra را نشان میداد و آرنج چپ در اعتدال بدنش آویخته بود. یا های بودا را دو قرن قبل نادرشاه افشار بفر نوپ خراب نموده است (۱) بالای ران راست سوراخهای مینخ های چوبی دیده میشود که اصلاً برای نگاه داری رده های برجسته چونه و ساروجی لباس بکار رفته است و امروز رده چین های بلان شاهی را نشان میدهد. (عکس ۱۱) سر مینخ های چوبی توسط ریسمانی همدم بگر محکم شده بود چنانچه در بعضی ریسمان آن معلوم میشود. این (۱) این فسه که نادرشاه افشار یا های بت مذکور را خراب کرده بنزد ما حقیقتی ندارد شاید محرر از کدام ذریعه غیر موثوق شنیده باشد «انجمن»

ریسمان ها و میخ ها اصلاً برای محکم گرفتن گل و ساروج چین های لباس بت استعمال شده اند. در بعضی قسمت های البسه هنوز این چین ها وجود دارند و مانند رده های برجسته، متوازی در امتداد شانه چپ فرود آمده، بطرف حصه وسطی سینه منحنی میشوند و باز مجدداً طرف شانه راست بالا میروند. اگر از جوارح کلفت مجسمه صرف نظر شود، از حیث لباس با ترتیبات البسه چین دار معموله عصر «گوپتا» Gupta خیلی قرابت دارد. چین های لباس بت با میان دراز و سائل تخنیکي محدودی که عبارت از: استعمال گل و چونه میخ های چونی و ریسمان میباشد صورت گرفته و رویهم رفته منظر ترسیم اولیه آن نسبت به چین های حفر شده البسه مدل های مجسمه های یونانی اختلاف کمی دارد. شك نیست که امتیاز مخصوصه مجسمه های با میان را زواری که اینجاست آمدند بعنوان مدل اتخاذ کرده باشند. احتمال میرود که در مجاور اصنام عظیم الجثه چنین معمول بوده باشد که مجسمه های کوچک آنها را می فروختند که بعد ها بدین وسیله در تمام دنیای بودائی منتشر می شد. چنانچه ما در مجسمه های کوچک قدیمه و جدیده چین و جاپان و ثبت نمونه اصنام با میان را یافته ایم.

طاقهای دو بت بزرگ با هم فاصله ۴ متر از یکدیگر دور افتاده اند در این فاصله سه طاق دیگر در جدار سنگی ساخته شده که در آنها سه بت بزرگ دیگر قرار گرفته بود. این سه بت بصورت نشسته تراشیده شده بود و امروز فقط از دو نای آنها بجز از یک هیولا چیزی دیگری معلوم نمیشود و رفته چونه که روی اندام سنگی آنها را پوشانیده و اشکال و اعضای مجسمه ها را معین میکرد کاملاً افتاده و از بین رفته است (عکس ۱۲ الف - ۱۳ الف - ۱۳ ب)

در حصه نزدیک دره کوچک «ککرك» که بجنوب شرقی جدار بزرگ سنگی

دره با میان بازمی شود یکدسته معابد مهمی وجود دارند که در مرکز آنها، در يك طاقی که سابقاً از تزئینات رنگه و منبت شده تزئین یافته بود هنوز هم يك بت ۱۰ متری (عکس ۱۴ الف و ب) ایستاده است در روی ورقه ساروخ جز چند قات بلان چیز دیگری دیده نمیشود این مجسمه حتماً نسبت به دو بت بزرگ ایستاده جدار سنگی با میان پسان تر ساخته شده زیرا طاق بودای دره ککرك از تزئینات حجاری شده مزین است و بعد از مطالعه سمج ها بلا شبه واضح نشده است که تزئینات رنگ آمیزی نسبت به تزئینات حجاری شده اولتر مورد استعمال بوده است.

راه های رفت و آمد سمج ها و بت ها و غیره

مسافرین اروپائی که با میان را معاینه کرده اند عموماً آثار نقاشی که طاقهای بت ها را مزین کرده است خاطر نشان نموده اند. « مور کوروف » و « شارل مسن » مینویسند که در داخل جدار سنگی زینه بشکل شبستان عمودی حفر شده که در حصص فوقانی طاق پورشمچینین به دهلیزی که نزدیک دران دور سر بودا ۳۵ متری را میکشند کشیده شده بود. « مور کوروف » و « مسن » ادعا دارند که همانطور زینه در حصه فوقانی طاق بت بزرگ نیز رفته است. چنانچه مور کوروف درین موضوع مینویسد: « در قسمت داخلی (اطراف طاق) که بشکل بالها پیش برآمده است زینه وجود دارد که به دهلیز عقب کردن مجسمه رفته است » لیکن مابقی پله های زینه بت بزرگ از يك نقطه خراب شده که انسان بدان رسیده نمیتواند. اما زینه بت کوچک اینطور نیست. پله های زینه مجاور بت کوچک هنوز بقدر کفایت قابل العبور است و تا سر مجسمه رفته است. « شارل مسن »

مینویسد هنگامیکه بامیان را معاینه میکردم سمجهای تختانی واقعه مجاور زینه (بت ۳۵ متری) را «شخص بد خلقی اشغال کرده و در آن بساط دکانش را که عبارت از پوست حیوانات باشد منبسط نموده بود» «شارل من» میگوید: التجا و ترسانیدن درین موقع کاری نمیداد و «غیر ممکن» بود راه عبوری به بالا پیدا نمائیم زیرا شخص مذکور اظهار مینمود: «از قراری که من معلومات دارم چنین زینه که بالا رفته باشد وجود ندارد» «من» اهمیت کامیابی خود را به رسیدن سربت بزرگ کاملاً ملتفت شده متیقن بود که اگر سربت مذکور برسد از معاینه تصاویر استفاده خوبی خواهد نمود.

بالاخره چون «من» چاره نیافت از عزم صعود سربت بزرگ گذشته مانند «مور کوروف» باین قانع شد که به حصه فوقانی طاق بت ۳۵ متری بالا رود زیرا زینه داخلی آن خوب محافظه و قابل العبور بود.

بیائیم به اظهارات شخص دو کاندیدار. دو کاندیدار مذکور اصلاً راست گفته بود که آنطور زینه که به سربت بزرگ رفته باشد وجود ندارد: زیرا محتملاً اگر همچو زینه وجود داشته بود، برای زینت و آئین هیچ های مجاور طاق بود و هرگز به قسمت وسطی دهلیز شبستانی که از آنجا میشود به حجمه بت ۵۳ متری بالا شدن رفته است.

در (۱۹۲۳ موسیو اندره کودار) از یک راه بسیار تنگ که به ارتفاع ۶۰ متر از زمین بالای جدار سنگی کشیده شده، عبور کرده به دهلیز شبستان که مخصوص دور کردن دور سربت است رسید، این راه رو جدید اصلاً همان راه قدیمی است که تدریجاً در اثر فروریخته گیها معدوم شده رفته بود. امکان دارد که سابقاً کدام زینه چوایی یا خشت بخته در حصص خارجی وجود داشته که ازان عبور کرده بنای کوچک بالای شانه چپ بت را ساخته اند چنانچه در کربکی (سنت و سنت

فیر) Saint Vincent Fyre و کپتان «میتلاند» سوراخهای که جای نهادن نوك های چوب ها بوده و ذریعه آنها زینه مذکور نگاه میشد معلوم میشود. عدم چنین زینه که بایستی به دهلیز گردیدن در ربت ۵۳ متری رفته باشد حجت دیگری است که نظریه قدامت بت کوچک ۳۵ متری را تحکیم میکند پس تصور نباید کرد که چون بت ۳۵ متری اولتر ساخته شده طبعاً آهسته آهسته مقارن زمان ساختمان بت بزرگ متروک شده باشد نه اینطور نیست. از روی مشاهدات معلوم میشود که در مجاورت بت کوچک سمج های حفر شده که عمصر سمجهای مجاور بت ۵۳ متری میباشد. پس امکان میرود که کارهای ساختمان زینه داخلی و دسته سمج های بودا ۵۳ متری بواسطه فتح اسلام منقطع شده باشد.

(تا تمام)

